

Aria da capo

Het potlood waarmee de vrouw haar herinneringen had opgeschreven, was geslonken tot een zielig stompje waar nauwelijks meer een punt aan te slijpen viel. Ze keek op van de schrijftafel. Achter de wijde ramen lag het polderland uitgestrekt in de zon. Het water glom in de slo-ten tussen stromende wallen van opgedregde troep; op het dijke in de verte stonden schapen te grazen. Dichter bij het huis schaarrelden twee monsterlijke parelhoenders rond, ontsnapt uit boerderij of asiel. Zo nu en dan krijsten ze, zonder zichtbare aanleiding. Door de groene idylle heen kronkelde het smalle fietspad waarover de dochter was weggereden. Midden tussen die sappige graslanden had de vrouw voor het laatst de rug van het kind gezien. Ze verbaasde zich over de onaantastbaarheid van het landschap. Het gras was niet verdord, de sloot was niet drooggevallen. De verwoesting van het land vond louter plaats in haar hoofd; buiten kleedde de natuur zich in haar mooiste jurk: een kanten kraag van fluitekruid langs het pad, een snoer van felgele dotters in het water. Het landschap deed alle gebrek en gemis vanuit een superieure wreedheid teniet. De vrouw wist wel dat mensen het genadeloos doorgaan van natuurprocessen als een troost beleefden, maar zij proefde in de voortgang vooral afwijzing en onbegrip.

De vrouw rookte. De sigaret was een immer aanwezige minnaar die haar op termijn vast en zeker op een verschrikkelijke manier zou verraden. Hij ging haar in de steek laten, maar vooralsnog was hij aan haar zijde en voedde hij haar met bedrieglijke trouw. In de hoek van de kamer stond de vleugel op haar te wachten. Ze moest de stemmer bellen, de glans was alweer van de klank af en er sloop een scherpte in de toon die de voorbode was van valsheid.

Het obsessief studeren had ervoor gezorgd dat zij de variaties kon spelen, beter dan ooit tevoren, beter dan toen ze gezond en compleet was. Ook dat verbaasde haar, het zou onmogelijk moeten zijn dat een geschonden en gecomputeerde pianist dit gecompliceerde werk in de vingers kon krijgen. Het was gelukt, ondanks en dankzij de verwonding. Het inprenten van de noten en het ontwarren van de melodieën had haar beschadigde brein in beslag genomen. Op de maat van de muziek had ze iedere dag een tijd onbevangen kunnen ademen. Langs slinkse wegen had Bach haar toegang verschaft tot haar geheugen: elke variatie riep herinneringen op aan het kind, die zij noteerde in het schrift. Achterdochtig, want herinneringen zijn leugens. Terughoudend, want van sentiment moest zij niets hebben.

Ze studeerde de variaties nu in groepen om ze op elkaar af te stemmen en bij elkaar aan te laten sluiten. Door het hele werk heen moest een constante, doorgaande harteklop te horen zijn. Zoals een mensenhart soms op hol sloeg en dan weer tot slaperige traagheid verviel, zo varieerde het tempo binnen de variatiereeks, maar altijd in de mate van het fysiologisch en muzikaal aanvaardbare. Ze reeg de fragmenten aaneen met een overmoed die op waarachtig overzicht leek. Waar kwam die overtuiging vandaan? Wantrouwen paste haar. Ze had gebrek-kige stukjes leven opgeschreven en verlangde ernaar dat

die scherven zich vanzelf aan elkaar zouden voegen. Veel vrouwen in haar geheugen had ze niet; het geschrevene werd een herinnering op zichzelf en na verloop van schrikbarende korte tijd mengden geschiedenis en notatie zich door elkaar en viel er niet meer uit te maken wat ze zich nu eigenlijk herinnerde.

Ze had geen keus. De herinneringen die vooraan lagen, die ze op elk moment tot vlammend leven kon wekken, wenste ze niet in hun volle omvang op te schrijven, hoewel die haar gedachten nu al een paar jaar beheersten. De vrouw vertrok haar mond tot een schampere streep en tikte ongeduldig met het potloodstompje op het tafelblad. Reminiscenties van die orde konden alleen maar opgesomd worden in een dorre lijst, zonder commentaar.

De eindeloze reis naar huis, in totale shock. Treinen, vliegtuigen. De vrienden die zwijgend in de hal van de luchthaven stonden.

Het koude kind.

Het huis vol mensen, avond aan avond. Maaltijdenbrengers, adressenschrijvers. Helpers.

Het koude kind.

De vrienden van de dochter die wekenlang de wacht hielden op het grote plein. Die bloemen en brieven op de paal van het stoplicht plakten.

Het huis van het kind. Een stuk kaas in de ijskast, een jurk neergegooid op het bed, een half geschreven brief op tafel.

De bizarre tocht midden in de nacht naar een parkeerplaats in Frankrijk om de zoon te halen.

De politie, de artsen, de begrafenisondernemer. De telefoongesprekken met instanties.

Het koude kind.

De slaappillen. Het onvermogen om te eten. Het onvermogen.

Het wassen, het kleden, het verzorgen en instoppen. Het dekenetje, de pop.

Het afscheid.

Het uitdragen. Het wegbrengen. Het dragen. Het vestigen van de plaats waar zij voortaan zou zijn.

Het in bezit nemen van de begraafplaats als uitpandige huiskamer. Het stampvoeten bij het gesloten hek na vieren.

Moeiteloos zou ze de lijst met honderden onderwerpen kunnen uitbreiden.

Het kwam erop neer dat alles was stilgevallen. Maar het verraderlijke hart klopte door. Zoals het gras iedere lente verder kroop over de aarde, zoals de knoppen aan de bomen steeds weer de littekens van de afgevallen bladeren maskeerden, zo begon hier en daar iets tot leven te komen. Ongewild, zijdelings.

Ontrouw. De vrouw merkte dat ze het niet verdroeg. Ze schold op nieuwe gevels en omgelegde trambanen. Het duurde jaren voor ze begreep dat dat nu precies de essentie van leven was: verandering, vervanging van het een door het ander. Zij wenste daar niet aan mee te doen.

Het was pijnlijk om aan te zien hoe heftig het meisje werd gemist, al achtte de vrouw dat passend. Jonge mensen, vrienden en vriendinnen, bogen onder een verdriet dat hen geruime tijd afremde en stil deed staan. Ze konden en wilden niet verder zonder haar. Verdriet.

De vrouw was haast afgunstig; wat zij zelf voelde bestond uit een beweeglijke warboel van gemis, verwarring en ijzige woede. Het was haar niet mogelijk om gevoelens en gedachten onder eigen beheer te krijgen. Ze wendde zich tot haar piano om hulp.

Bezittingen van het kind, bloesjes, boeken, kopjes, had ze uitgedeed aan dierbaren. Ze gebruikte voorwerpen

van het meisje in keuken en badkamer. Ze droeg soms haar jas.

Het was allemaal gedoemd te verdwijnen. De foto's werden allengs louter beelden die slechts de herinnering aan zichzelf opriepen. Ooit zou het jasje in een kast worden gehangen, het zeepbakje kwijtraken, het beddegoed scheuren. De geur van de dochter hing al niet meer in haar kleren, de vrouw beeldde zich dat maar in. Later, als ook de ouders gingen sterven, het moest later zijn want nu was ze er nog, iedere ellendige ochtend weer, dan zouden verhuizers de resten van de dochterinventaris het huis uit dragen en naar de vuilstort rijden.

Het dreef haar in de armen van de taal.

Muziek was voor de vrouw, net als voor een heel jong kind, het perfecte vehikel om vorm te geven aan haar binnenwereld. Zoals een peuter, woedend om het onbegrip van de omstanders, zich ten slotte de woorden eigen moet maken, zo boog de vrouw uiteindelijk voor de werkelijkheid en zag zij in dat het gebrek aan denotatieve kracht en narratieve structuur van de muziek een belemmering vormde voor de expressie van haar allesdoordringende wens het kind te beschrijven. Ze was gedwongen haar toevlucht te nemen tot taal. Er zat niets anders op. Het potlood werd een vervelende vriend die weliswaar braaf optekende wat zij dicteerde, maar steevast de volheid van de herinneringen tenietdeed. Ze moest het ermee doen.

De woorden waren een net om de dochter in te vangen. Door de mazen glipte vrijwel alles wat werkelijk van belang leek en zij bleef zitten met een treurig, mager residu. Wat aan de vleugel glansde, sloeg aan de schrijftafel neer als een doffe, triviale mededeling. Het maakte de vrouw mismooedig. Dat gaf niets, het was beter te verdragen dan de woordeloze ellende die aan al deze inspanning ten grondslag lag.

Ze had zich aan de toekomst ontworsteld. Nooit zou ze de dochter zwanger zien, als moeder, met de eerste grijze haren. Het gebied waar het kind nog zichtbaar was, lag achter haar. Dus draaide zij zich om als de oude Grieken, hield de tijd in haar rug en wijdde zich aan het ver-taalwerk. Stuntelend over haar klavier bracht ze zich brokstukken van het kinderleven te binnen, die ze vervolgens met tegenzin en volharding in taal omzette. Wat er ontbrak, verzong ze. Tijdens het hele proces was ze zich bewust van het repetitieve karakter. Ze herhaalde. De tragedie van het leven van het kind werd onder de handen van de moeder dag in dag uit omgevormd tot een grimmige klucht.

De arm van de toekomst knelde om haar hals, maar ook dat gaf niets. Achter haar rug ging het leven door. Dat was niet erg. Ze ademde op halve kracht. Het kon haar niet schelen. Een andere mogelijkheid was er niet. Het moest gebeuren zoals het gebeurde. Zoals zij het deed.

De partituur was gekrompen. De variaties waren met elkaar verbonden geraakt, versterkten elkaar, spraken elkaar tegen en leverden over en weer commentaar. Door het hele werk heen was de levende hartslag te voelen. Het einde kwam in zicht. Als de dertigste variatie verklonken was, zou ze de aria moeten spelen, zonder herhalingen deze keer, als een terugblik op het allereerste begin. Een samenvatting. Een afsluiting. Een afscheid.

Achter de ramen zindert de zomer. Binnen is het donker en koel. Ze knipt de pianolamp aan.

'Kom eens,' zegt ze tegen haar dochter. 'Ik ga iets voor je spelen. Ik heb er heel hard op gestudeerd. Luister maar.'

Dan bloeit de aria op. De klanken van alle dertig vari-

aties vibreren mee met elke toon, het simpele lied trekt moeiteloos een stoet herinneringen achter zich aan. Het ontvouwt zich met ontwapenende vanzelfsprekendheid. Het omvat alles wat de vrouw lief is.

Het kind staat naast haar en kijkt afwisselend naar de partituur en naar de handen van haar moeder. De vrouw voelt de warmte van het meisjeslichaam. Ze hoeft niet te kijken, ze weet precies hoe het meisje eruitziet. Net buiten de lichtcirkel van de pianolamp zweeft het gezicht van de dochter in de schaduw, haar tanden glimmen tussen de iets geopende lippen, haar adem ruist in de cadans van de muziek.

De toekomst heeft zich in de verste hoek van de kamer teruggetrokken. Buiten gaat het leven zijn onhoudbare gang. In een kleine wereld, los van ruimte en tijd, speelt de moeder een lied voor haar kind. Voor het eerst, voor het laatst. Het meisje leunt tegen haar schouder.

'Het is óns lied,' zegt ze. De moeder knikt en zet het crescendo van de laatste maten in; onwankelbaar stevent ze af op het einde. In de allerlaatste maat zal ze de voorhouding weglaten en zonder versiering uitkomen op het lege dubbeloctaaf.

Binnen die leegte bevindt zich alles. Nu speelt ze, nu en altijd speelt de vrouw de aria voor haar dochter.

30

Fine